

УДК 338.431.6

*М. О. Сичова,
к. е. н., доцент*

Н. О. Шевченко,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ РЕГІОНУ

У роботі розглянуто проблеми, що перешкоджають розвитку підприємництва в аграрному секторі Дніпропетровської області; виявлені та проаналізовані умови, які сприяють або перешкоджають розвитку підприємництва в регіоні.

Ключові слова: підприємництво, підприємець, суб'єкти підприємницької діяльності, функції підприємництва в суспільстві, особливості аграрного підприємництва, чинники, що перешкоджають або сприяють розвитку підприємництва.

ВСТУП

Важливою умовою переходу до ринкової економіки є трансформація форм та відносин власності, що передбачає ліквідацію монополії державної форми власності й встановлення її різноманітних форм, у тому числі приватної. В межах приватної форми власності основним видом діяльності є підприємництво.

Підприємництво відіграє важливу роль у життєдіяльності економічної системи та її розвитку. Руйнуються усталені принципи, впроваджуються новачки в техніці, технології, організації та управлінні виробництвом. У результаті зростає ефективність, розширюється зайнятість, створюються нові товари, нові ринки, послуги, формуються більш гнучкі структури на ринку, що дозволяє раціонально використовувати ресурси, стимулюється перерозподіл суспільного багатства. Підприємництво дає змогу розширити сферу прикладання праці, створити нові можливості для працевлаштування незайнятого населення і вивільнення працівників з неефективно діючих підприємств.

РЕЗУЛЬТАТИ

Підприємництво (підприємницька діяльність) — це ініціативна самостійна діяльність громадян, спрямована на отримання прибутку або особистого доходу, яка здійснюється від свого імені, на свій ризик і під свою відповідальність або від імені і під майнову відповідальність юридичної особи підприємства.

Однак, для нормального функціонування та розвитку підприємництва недостатньо бажання громадян займатися цим видом діяльності. В роз-

витку підприємництва повинна бути зацікавлена держава, яка створює в суспільстві умови для його розвитку, а саме:

- стабільну національну грошово-кредитну систему;
- пільгову систему оподаткування;
- активно діючу систему інфраструктурної підтримки підприємницької діяльності;
- державну фінансову та матеріально-технічну підтримку підприємництва;
- ефективний захист інтелектуальної власності;
- спрощену процедуру регулювання підприємницької діяльності з боку державних органів;
- правовий захист підприємництва;
- формування в суспільстві привабливого іміджу підприємця як центральної фігури підприємницької діяльності.

Підприємець — це особа з неординарним типом мислення, характером та поведінкою, яка так з'єднує засоби, працю, матеріали, що їх сукупна вартість зростає. При цьому він вносить зміни, здійснює інновації та змінює усталений порядок. Це людина, яка збільшує не тільки своє, а й національне багатство, знаходить способи ефективного використання ресурсів, зменшення збитків, створення нових робочих місць. Саме завдяки особистості підприємця здійснюється підприємницька діяльність. Суб'єктами підприємницької діяльності відповідно до Закону України "Про підприємство" можуть бути:

- громадяни, права яких не обмежені законом;
- юридичні особи, які володіють різними видами власності;
- громадяни іноземних держав і особи без

громадянства в рамках повноважень, встановлених законодавством.

Це повною мірою стосується і підприємницької діяльності в аграрному секторі, який крім того має свої особливості, що впливають із особливостей сільського господарства як галузі економіки.

По-перше, підприємець має справу з продукцією першої життєвої необхідності, а тому він повинен вчасно, в необхідному обсязі та асортименті, з врахуванням віку, статті, національних традицій, стану здоров'я населення задовольняти потреби споживачів.

По-друге, у сільському господарстві робочий період не співпадає з періодом виробництва продукції, тому підприємець повинен значну частину своєї діяльності приділяти здійсненню агромаркетингу, який передбачає вміння прогнозувати діалектику попиту споживачів, знання ринкової кон'юнктури та інше.

По-третє, сезонність виробництва у сільському господарстві передбачає, що підприємець повинен на потрібному рівні володіти знаннями з організації сільськогосподарського виробництва, що дасть можливість раціонально використовувати наявні виробничі ресурси.

По-четверте, основним засобом виробництва в сільському господарстві є земля, тому підприємець повинен не тільки отримати прибуток від її використання, але відновити і покращити її якості.

По-п'яте, багатоваріантність форм власності на землю, засоби праці, вироблену продукцію викликає багатоблискуну конкуренцію. Це вимагає від підприємця підвищувати конкурентоспроможність продукції, яку він виробляє.

По-шосте, сільськогосподарське виробництво передбачає не просто використання техніки, а створення системи машин, яка могла би забезпечувати максимальну кількість необхідних засобів виробництва в критичні строки, з тим щоб виконати всі роботи в оптимальний період і не допустити втрат врожаю. Тому підприємець повинен бути готовий до значних затрат на придбання необхідної сільськогосподарської техніки та отримання бажаного прибутку не відразу, а через певний період часу.

По-сьоме, сільськогосподарське виробництво ведеться в різних природно-кліматичних умовах, тому підприємець обмежений вибором виробництва тих чи інших продуктів цими умовами.

Що стосується значення підприємництва в аграрному секторі економіки країни, то воно співпадає з його важливою роллю у життєдіяльності економічної системи загалом, а саме: зростає ефективність сільськогосподарського виробництва, формуються більш гнучкі структури на аграрному ринку, розширюється сфера прикладання праці сільського населення.

В економіці будь-якої країни, в тому числі і в її аграрному секторі, підприємницька діяльність виконує ряд функцій:

1. Ресурсну, яка проявляється в мобілізації підприємцями капіталу, трудових, матеріальних та інших ресурсів для їх виробничого використання.

2. Організаторську, яка передбачає, що мобілізовані ресурси можуть принести користь як підприємцям, так і суспільству лише в тому випадку, якщо вони будуть ефективно використовуватися.

3. Творчу, яка передбачає націленість підприємців на пошук нових рішень, що допоможуть їм максимізувати прибуток або інший результат їх діяльності.

Таким чином, підприємництво як тип господарювання означає раціоналізацію економіки країни, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, звільнення від баласту ресурсів, які не використовуються або недостатньо експлуатуються.

Виходячи з функцій, які виконує підприємництво в суспільстві, держава зацікавлена в створенні сприятливих умов для розвитку аграрного підприємництва та забезпечення функціонування існуючих підприємницьких структур.

На жаль, необхідно відмітити, що ці позитивні процеси, як і економіка України в цілому, зараз відчувають негативний вплив світової фінансової кризи, під час якої особливо загострилась проблема, пов'язана з недостатністю фінансових ресурсів, необхідних для сталого виробничого процесу.

Фактори, які сприяють або перешкоджають розвитку аграрного підприємництва в Україні, можна виявити шляхом порівняння результатів анкетування підприємців Дніпропетровської області.

Опитування підприємців показало, що 73% на перше місце серед інших проблем ставлять дефіцит фінансів. Власних капіталів більшість не має, банківські кредити даються на 2—3 місяці і з високою відсотковою ставкою, а інших масово доступних джерел фінансової підтримки підприємців в Україні немає.

Далі в порядку убунання труднощів назвемо проблему нестабільності податкової політики (60% опитаних), неплатоспроможність споживачів (54%), недостатній попит на продукцію (46%) і дефіцит знань про виробництво (45%).

Діючі підприємці відзначають також проблеми дефіциту паливно-мастильних матеріалів (42%) та дефіциту інформації про ринок (40%). Останнє не має потреби в поясненні, оскільки в Україні ще не створений механізм вільної ринкової торгівлі.

Підприємці називають ще дві проблеми, що, на їхню думку, є досить типовими для України. Це відносини з податковою адміністрацією (63% відповідей) і банками (67%). Мова йде про непорозуміння між клієнтами, з одного боку, і банками, податковою адміністрацією — з іншого. Підприємці визначають некомпетентність службовців податкової адміністрації і банків, що по-

роджує необгрунтовані претензії, через що до клієнта ставляться як до дратівної перешкоди або ж з завчасним упередженням.

Багато підприємців серед проблем, що утрудняють розвиток справи, виділяють недостатню власну підготовленість до ведення аграрного підприємництва. Це і зрозуміло, адже сфера підготовки до цього роду діяльності знаходиться в Україні в зародковому стані. Підприємці скаржаться на труднощі одержання як інформації про ринок, так і взагалі будь-якої інформації щодо ведення господарювання, отримання необхідних консультацій та довідок.

За результатами дослідження та анкетування підприємців аграрного сектора регіону проблеми і перешкоди для розвитку підприємництва можуть бути розподілені на кілька категорій.

Законодавчі та адміністративні фактори.

Це фактори, пов'язані із законодавством України та податковою системою, або, іншими словами, перешкоди, створені державою, які включають:

— високі податки (на що вказали 97% респондентів);

— часті зміни до вимог податкової звітності (77% респондентів);

— нестабільність податкової політики (60% респондентів).

Ринкові умови.

Це фактори, пов'язані з підприємницькою діяльністю взагалі:

— недостатній попит на продукцію (46% респондентів);

— неплатоспроможність споживачів (54% респондентів);

— труднощі з отриманням кредиту (77% респондентів);

— нестача ділової інформації (65%) та брак знань про виробництво (45%).

Дані опитування демонструють деяку різницю у відповідях господарюючих суб'єктів різних організаційно-правових форм. Так, підприємці, що обрали формою господарювання господарські товариства, на перше місце ставлять дефіцит фінансів (43%).

Далі в порядку убунання труднощів назвемо проблему нестабільності податкової політики (36% опитаних), неплатоспроможність споживачів (34%), недостатній попит на продукцію (26%) і дефіцит знань про виробництво (25%).

Підприємці, що обрали формою господарювання фермерські господарства, на перше місце ставлять дефіцит фінансів (53%), нестабільність податкової політики (46%), неплатоспроможність споживачів (40%), недостатній попит на продукцію (22%). Що стосується дефіциту знань про виробництво, то у фермерів цей відсоток незначний, оскільки підприємці, що використовують цю форму господарювання, мають найбільший досвід ведення сільського господарства.

Представники особистих селянських господарств вбачають, що їх найбільші труднощі пов'язані з дефіцитом ресурсів та інформації, а саме:

дефіцит насіння, запасних частин та паливно-мастильних матеріалів (98% опитаних), дефіцит знань про виробництво та інформації про ринок (96% опитаних), неплатоспроможність споживачів та недостатній попит на продукцію (70%). Що стосується таких чинників, як фінансова скрута та нестабільність податкової політики, для особистих селянських господарств вони не є значною перешкодою. Це відмітили 30% респондентів.

Представники приватних сільськогосподарських підприємств свої найбільші труднощі пов'язали з фінансовою скрутою (94%) і нестабільністю податкової політики (61%). Разом з тим, вони відмітили суттєвими для себе такі перешкоди, як дефіцит інформації про ринок (44%), неплатоспроможність споживачів та дефіцит запасних частин (38%).

Таким чином, до числа найбільш характерних для сучасних підприємців проблем, що перешкоджають їх діяльності, варто віднести: фінансову скруту; нестабільність податкової політики; неплатоспроможність споживачів; недостатній попит на продукцію; дефіцит інформації про ринок та виробництво, значну заборгованість банківським та бюджетним установам.

З урахуванням вищезазначеного необхідно відмітити, що підприємці потребують підтримки, насамперед, державної, адже вони навряд чи зможуть вирішити всі свої проблеми власними силами і самостійно подолати перешкоди, що постали перед ними. Але в сучасних умовах держава не зможе повною мірою здійснити допомогу розвитку підприємництва, в тому числі аграрного. Тому підприємцям доцільно згадати функції, які виконує підприємство в суспільстві (ресурсну, організаційну та творчу) і якнайшвидше пристосовуватися до змін у зовнішньому середовищі, проявляти більше ініціативи і самостійності для вирішення своїх проблем, сконцентрувати увагу на забезпеченні ефективного розвитку підприємництва, а саме: подолати дефіцит знань щодо здійснення підприємницької діяльності, використати всі можливі способи залучення інвестицій, удосконалити структуру виробництва, урізноманітнити види підприємницької діяльності та інше, що є прерогативою самих підприємців.

Література:

1. Закон України "Про підприємництво" від 7 лютого 1991 року // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 14.

2. Мельник Л.Е., Корецький Н.Х., Плаксиенко В.Я. Особенности предпринимательства в сельском хозяйстве: учебн. пособ. — Днепропетровск: Днепропетр. гос. агр. ун-т, 1995.

3. Основы предпринимательской деятельности (Экономическая теория, Маркетинг, Финансовый менеджмент.): учебное пособие / Под ред. В.М. Власовой. — М.: Финансы и статистика, 1997. *Стаття надійшла до редакції 21.05.2010 р.*